

Johan Christian Friedrich Hæffner.

II.

Hæffner i Sverige.

Hæffners Sverigetid kan lämpligen uppdelas i två perioder, Stockholmstiden (1782—1808) och Uppsalatiden (1808—1833). — Enligt Hæffners egen utsago i matrikeln skulle han »på rekommendation av en köpman i Schmalkalden» redan 1780 ha begivit sig till Sverige för att mottaga den då »lediga Orgelnist-sysslan vid Tyska församlingen». Även hans kusin talar om denne köpman och om platsen som organist vid Tyska kyrkan, men här anges årtalet vara 1782. Går man emellertid till J. A. A. Lüdekes »Dissertatio Historica de Ecclesia Teutonica et Templo S:tae Gertrudis Stockholmiensis» (1791), finner man, att befattningen då ej var ledig utan att Hæffner först den 5 nov. 1785 erhöill densamma. Således även här stridiga uppgifter, som göra det nödvändigt att först och främst söka fixera Hæffners ankomsttid till vårt land och orsaken, varför han kom hit.

Av vad som tidigare meddelats framgår, att Hæffner omöjligt kan ha kommit till Sverige redan 1780, då han under en stor del av detta år skötte faderns syssla samt den 30 december undertecknade kontrakt om organisttjänsten i Schweinsberg, vilken åter han skulle ha innehaft till 1781 års utgång. Enligt kusinen skulle han visserligen ha lämnat denna anställning något tidigare men likväl först 1782 ha rest till Sverige. I ett memorial vid Kungl. teaterns indragning 1806 nämner Hæffner, att han hösten 1781 av dåvarande direktören anmodats att mot »något arvode» övertaga undervisningen i sång »med åtskilliga sujetter». Han skulle således redan då ha varit i Stockholm. Hur det härmed förhåller sig är svårt att avgöra. Är Johann Reinhardts uppgift riktig, att Hæffner tidigare lämnat befattningen i Schweinsberg, är det ju ej otänkbart, att han redan hösten 1781 inträffat i vår huvudstad. (På ett årtal kan man ju lätt taga miste.) Orsaken till att han reste den långa vägen hit, då utsikten till organisttjänst i Tyska kyrkan vid denna tid torde kunna bortelimineras, var, vågar man nästan med visshet påstå, hans förhoppning om plats vid operan. Gustaf III:s skapelse var nämligen känd i hela det musikintresserade Europa, och Hæffners intresse för operakonsten har bekräftats av hans egna uttalanden och av hans verk.

Den första befattning, Hæffner här erhöill, var också som »sångmästare» vid Kungl. teatern. Han började sin verksamhet tillsammans med den bekante operakomponisten Johann Gottlieb Naumann med inövandet av dennes »Cora och Alonzo» men erhöill först 1783 kontrakt på sin befattning. Samtidigt skall han ha varit anställd som altviolinist vid hovkapellet, en uppgift som dock ej på något sätt kunnat bekräftas. Möjligt är, att han i så fall tjänstgjort extra. 1782 hade han även påbörjat inövandet av Grétrys »Den talande taflan» vid Stenborgska teatern, där han sedan var kapellmästare till 1785, då han tillträdde organistsysslan vid Tyska kyrkan. I den av den bekante Abbé Vogler i okt. 1786 inrättade musikskolan blev

Hæffner lärare på klavecin. 1787—1796 var Hæffner »förste sångarmästare» vid operan och utnämndes 1787 av Gustav III till kapellmästare, med »Nådig befallning att företrädesvis ägna sig åt undervisningen i sång och deklamation». Den senare utnämningen tyckes endast utgöra en titelfråga. Här kan tilläggas, att Hæffner enligt egen utsago under 1781—1782 studerat »svenska språket samt dess declamation och prosodik» för ingen mindre än skalden Thorild. Vid Voglers tjänstledighet från hovkapellmästaresysslan år 1793 skötte Hæffner dennes befattning. Fullmakt på denna post erhöll han året därpå, men tillträdde den i verkligheten först den 24 april 1799, då Vogler definitivt avgick. 1794—96 innehade han även tjänsten som lärare i »musikteori» vid Musikaliska akademien. Från hovkapellmästarbefattningen vid Kungl. teatern fick han emellertid avsked med pension 1808. Operans verksamhet nedlades, som vi kanske minnas, 1806 på grund av de bedrövliga förhållanden, som då voro rådande. Vid frågan om operans indärgning inlämnade Hæffner f. ö. ett indignerat men synnerligen intressant memorial (här förut citerat), vari han bl. a. framhåller, att han 1786 blivit erbjuden plats vid orkestern i Kassel, men att direktionen för att få behålla honom ökat lönen till det dubbla.

Med år 1808 är det slut på Hæffners första Sverigeperiod. Ser man närmare på hans levnadsförhållanden under denna tid, voro de inte alltid så ljusa, och hans framgångar inte alltför lysande. Han hade visserligen sina Stockholmsvänner (bl. a. Bellman, vilken dock dog 1795), inte minst inom »Par Bricole», där Hæffner var en av de ledande musikaliska krafterna, men han hade också fiender. Välbekant är striden mellan Vogler och Hæffner. Men härtill kom, att han nästan alltid, som Adolf Lindgren säger i sin bok om »Svenska hovkapellmästare» (1882), råkade i »spänt förhållande till både förmän, kamrater och underlydande... Man stötte sig på hans något underliga och häftiga sätt, varjämte den svårighet, han hade att lära sig svenska språket, vållade honom många motigheter», och åt vilken man gjorde narr. Hæffner kände inte till eftergiftens svåra konst, vilken kanske är särskilt erforderlig vid en teater. »Han hade», som Norlind framhåller i »Kungl. hovkapellets historia» (1926), »ett inätvänt väsen och hade svårt att göra sig åttlydd, när han dirigerade. Härtill kom, att han aldrig kunde övervinna en viss nervositet, när han ledde orkestern. 'Confusius Hæffner' var den mindre smickrande titel han erhöll». Till dessa svårigheter kommo också vissa familjebekymmer, i det ett hans äktenskap upplöstes. Hæffner var sedan 1787 gift med operasångerskan Gertrud Elisabeth Forsell eller Forselius, som namnet även lyder, med vilken han hade fem barn. Han gifte emellertid mycket snart om sig med Anna Magdalena Schylander, dotter till kassören i krigskollegium Johan Elis Schylander, och erhöll med henne inte mindre än sju ättlingar. Att denna stora barnaskara också bidrog till att öka de ekonomiska bekymmer, som han hade att dragas med livet ut, är ju givet.

Även om Hæffners insats i Stockholms musikliv inte har samma stora betydelse, som hans insats i Uppsalas, har hans verksamhet där likväl ej gått spårlöst förbi. Sålunda arbetade han ivrigt för att göra Gluck känd och älskad och vände sig med största skärpa mot allt charlataneri.

Med anställningen som director musices i Uppsala började så den

andra eller rättare sagt tredje och sista perioden i Hæffners liv. Den 19 juni 1808 erhöll han kunglig fullmakt på sin befattning. Han blev dessutom 1820 vice och 1826 ordinarie organist vid domkyrkan.

I Uppsala väntade också andra uppgifter Hæffner. Med musiklivet stod det inte så särdeles väl till just vid den tiden. Det fanns visserligen en liten instrumental sammanslutning, men stort mera var det inte. Hæffner kunde inte heller räkna på att någonsin få så stora resurser att röra sig med här som i huvudstaden. Och likväl se vi honom med glädje gripa in för att göra vad göras kunde. Författaren Bernhard von Beskow säger härom i sina »Levnadsminnen» (1862—66): »Långt ifrån att visa något förnämt förakt för de små tillgångarna eller låta sig nedslå av några hinder, började han organisera orkester och kör på det sätt, att han gick ur hus och i hus och uppsökte alla, som hade någon skynt av talang eller anlag därtill, bjöd dem hem till sig, lovade dem kostnadsfri undervisning och uppmuntrade dem med lovord, som, ehuru oftast överdrivna, hade den verkan, att arbetena gingo med en förvånande fart. Han lyckades även besjåla sina sångare med sin egen hänförelse för musiken, och alltsedan Hæffners tid har den fyrstämmiga manskören utan allt ackompanjemang fortlevat i Uppsala med friskt liv och var den låtit höra sig väckt anklång med sin kraftiga, fosterländska ton.» Här kan tilläggas, att bland Hæffners många elever var också Johan Erik Nordblom, hans efterträdare som director musices, och hans vän Erik Gustaf Geijer.

I alla kretsar bemöttes han vänligt och med stor förståelse, och särskilt studenterna omfattade honom med stor kärlek och alla kallade honom farbror. »Hans små egenheter väckte här blott munterhet, ej löje, och hans häftighet fördrog man utan att förarga sig däröver. Hårtill kom, att Atterbom och Geijer läto honom bli medarbetare i de nya litterära företagen.» (Norlind). Han vann anseende inte bara som musiker. Som bevis härpå kan även nämnas, att författaren och professorn i grekiska, W. F. Palmblad, i ett brev, dagtecknat den 29 dec. 1812, meddelar sin vän, tidningsmannen J. K. Askelöf, att han »i samråd med Hæffner» recenserade Franzéns och Wallins, Hedborns och Geijers då nyligen utkomna psalmsamlingar. Frågan gäller i detta fall tydligen metriken. Att Hæffner skulle trivas bra i denna den gryende svenska nyromantikens högborg var givet. Här slår hans romantiska sinne ut i full blom, och det torde ej heller råda något tvivel om, att han i sin tur påverkat den upsaliensiska nyromantiken. Det är också här i denna krets hans intresse för folkmusiken ger ett synligt resultat.

Vid 1830-talets början gör sig ålderdomen alltmera gällande. Hans verksamhetslust avtar, och i de glada studentkretsarna visar han sig mera sällan. Den 28 maj 1833 får han så lägga sitt trötta huvud till vila, och några dagar därefter har hela Uppsala, hans vänner, fylkats kring hans grav.

Innan vi övergå till en kort karaktäristik av Hæffners personlighet må här som ett kuriosum påpekas hans samlarvurm av insekter. Att han på detta område inte endast var dilletant visar hans brevväxling med Linnélärjungen, professorn i botanik C. P. Thunberg. Hæffners värdefulla samling inköptes av Karl XIV Johan och skänktes sedermera till

Upsala universitet. Han var också en i vänkretsen uppskattad siluettklippare.

»Till karaktären var Hæffner helt och hållet *konstnär*», säger hans förtrogne vän Geijer i sin nekrolog över honom. Till konstnärsegen-skaperna hör i detta fall Hæffners hetsiga lynne, hans omedelbarhet men i främsta rummet hans okuvliga entusiasm för sin konst. Han var en kärnkarl, som endast såg till grunden utan att fästa sig vid yttre ting. Hans burdusa sätt kunde ofta väcka anstöt, men det dolde ett känsligt hjärta. Och för att tala med Geijer: »han levde med en stor familj i en glad fattigdom och var i alla livets förhållanden en god man».

Gösta Morin.

(Eftertryck i varje form förbjudes.)

Landsbygdens kyrkogårdar.

Hur kommer det sig att kyrkogårdarna på landsbygden så ofta göra ett oroligt och föga vårdat intryck trots att de enskilda gravarna kunna vara alldeles mönstergillt skötta? Det vilar nästan alltid ett disharmoniskt drag över griftegårdar, vilka dock mera än någon annan plats borde vara en lugnets och fridens ort. Varför? frågar man sig.

Det är svårt nog att göra sig reda för detta *varför*. Men ligger icke mycket däri att vi var och en tänka endast på våra egnas gravar, icke på det hela. För att smycka och utmärka våra kära hädangångnas viloplats glömma vi att en plats sådan som kyrkogården kräver hänsyn och uppoffring för att icke dess andakt skall gå förlorad.

Bland sina starkaste intryck av kyrkogårdens helgd räknar författaren till dessa rader en högsommardag nere i en småländsk bygd, där kyrkan ligger högt i landskapet, som breder sig runt om i mäktigt panorama. Kyrkogården ligger liten och enkel inom sin ringmur och nästan alla gravvårdar äro likadana, små enkla vita kors, en hel åker av kors. Så mäktigt som här predikas sällan allas likhet inför döden. Men å våra moderna kyrkogårdar strävar man i stället att i gravvårdarna överbjuda varandra, att riktigt visa huru högt värde man satte på den bortgångne genom att låta hans minnessten avvika från grannarnas. Och detta är ju i och för sig naturligt och begripligt. Vi borde bara, när frågan om stenen skall avgöras, tänka en tanke sålunda: Stör jag icke nu lugnet och friden bland de andra gravarna, i deras gemensamma trädgård? Och för att bli övertygad om hur berättigad denna uppfattning är behöver man endast söka upp en av dessa nya kyrkogårdar, varest en ordnande hand haft ledningen, och där de olika arterna av stenar ha samlats i grupper och gårdar, varje art för sig. Huru lugnt, huru rofyllt är här icke. Mången gång har jag hört utropet: Här ville jag ha min gravplats — men nu ligger den en gång där borta i det oordnade, det går ej att ändra.

Likväl skall det villigt medgivas att man på många håll gått för långt.